

beide longtoppen opgenomen werd; alle andere organen waren perfect in orde. Deze patiënt is na eenige maanden ontslagen in een uitstekende conditie; aan de toppen nog lichte demping en bronchiaal ademen (litteekenweefsel) aanwezig; geen reutels. Deze patiënt geeft nu reeds twee jaren lang onderwijs zes uren daags in een lagere school zonder de minste stoornis. Wanneer een patiënt dit doen kan zonder hinder, zonder eenig ziekteverschijnsel, dan spreek ik van genezen. Dat er demping en bronchiaal ademen kan blijven bestaan waar litteekenweefsel zit, is duidelijk; het verdwijnen daarvan is dan ook meer afhankelijk van de al of niet aanwezigheid van functionneerend, dus luchthoudend, longweefsel vóór het geschrompelde weefsel.

U dw. coll.,

Heiloo, 31 Jan. 1904.

T. HOEKSTRA.

Hiermede houden wij deze zaak voorloopig voor voldoende besproken.

(Redactie).

ANCHYLOSTOMIASIS IN DELI.

Geachte Redactie!

In het Weekblad van 21 November 1903 blz. 1220 komt de volgende mededeeling voor: „De Minister verklaart, dat hem van het voorkomen van wormziekte in Deli niets anders bekend is, dan wat Dr. STEINER daaromtrent schreef in het *Geneeskundig Tijdschrift voor Nederl.-Indië*, deel XLII, afl. 4”. Deze mededeeling is eenigszins merkwaardig, als men het volgende bedenkt: „Auf das Vorhandensein und die Gefahr der Ankylostomen hat auf der Ostküste Sumatras als erster Dr. MAURER aufmerksam gemacht, laut Protocoll der „Geneeskundige Vereeniging” vom 22 April des Jahres 1896, aufgenommen im Deel XXXVI afl. 6 van het *Geneesk. Tijdschr. v. Nederl.-Indië*”.

Aldus Dr. SCHÜFFNER van de Senembah-Maatschappij, in een rapport aan zijn directie over de jaren 1898 en 1899. Dr. SCHÜFFNER zelf, die zich veel moeite gegeven heeft om omtrent deze ziekte meer kennis te verkrijgen en te verspreiden, wijst er in bovenbedoeld rapport — waarvan ik slechts betreur, dat het niet algemeen bekend is — op, dat „die Verbreitung des Ankylostoma-Wurmes auf einzelnen Unternehmungen eine riesenhafte zu nennen ist”. Zijn onderzoekingen hadden tot resultaat de constateering van het feit, dat op een tweetal ondernemingen 67—70 pCt. van de werklieden „stärker infiziert” waren, en zeker zou men over 90 pCt. gekomen zijn, als men alle gevallen van lichte infectie had medegeteld. Nu is het mij niet bekend, of van dit rapport, nadat het in druk was gebracht, ook aan het Bestuur van het Gewest Oostkust van Sumatra (vulgo Deli) een exemplaar is gezonden. Maar wat ik wel weet, is, dat de geneesheeren, in dat gewest woonachtig, ieder jaar een „Jaarlijksch Overzicht der meest belangrijke ziektevormen voorgekomen onder de Chineezzen en Inlanders in dienst bij enz.” hebben in te dienen, en dat wel van iedere onderneming afzonderlijk. Die „meest belangrijke ziektevormen” zijn op het ons toegezonden formulier, aldus onderscheiden: malaria, typhus, dysenterie, cholera, beri-beri, pokken,

syphilis, lepra, influenza, tuberculosis, *anchylostomiasis*, pneumonie, overige longaandoeningen, vitium cordis, darmziekten, abscessus hepatis, cirrhosis hepatis, venerische ziekten, huidziekten, trachoma, alle overige ziekten. Zooals men ziet is de „wormziekte” hier speciaal genoemd; en het spreekt dus wel van zelf, dat de geneesheeren, die in 1896 en volgende jaren bij verschillende gelegenheden wezen op het veelvuldig voorkomen dier ziekte ter Oostkust van Sumatra, zulks in hun officieel rapport aan den civiel geneeskundigen dienst niet zullen hebben nagelaten. Ook schrijver dezes heeft in die jaarlijksche rapporten, door hem ingediend, steeds er op gewezen, dat het aantal lijders aan *anchylostomiasis* op de ondernemingen, waarvan hij de eer heeft den geneeskundigen dienst te leiden, verbazend groot is, er bij voegende dat die ziekte steeds krachtadig wordt bestreden. Inderdaad hebben door mij uitgevoerde stelselmatige onderzoeken geleerd, dat ruim 90 pCt. van onze werklieden *anchylostomen* herbergen, daarenboven vaak ook nog *trichocephalus dispar* (= *trichocephalus trichiurus* L.) en andere wormen. Ten einde die getallen vast te kunnen stellen, onderzocht ik maanden lang de faeces van *alle* werklieden, die in het hospitaal werden opgenomen, onverschillig om welke reden. In het door mij beheerde hospitaal worden alle voorkomende ziektegevallen opgenomen, al zijn zij ook nog zoo gering, dus voor het grootste deel aandoeningen, die in Europa poliklinisch zouden worden behandeld, zooals *ulcera cruris*, *conjunctivitis* enz. Door maanden lang al zulke lieden te onderzoeken, meen ik dus wel een ongeveer juist beeld te hebben bekomen van de verspreiding der *anchylostomiasis* alhier. Dat het ook elders in Deli zoo is, volgt uit de mededeelingen van andere geneesheeren. Zoo deelde Dr. HUGGELER in Bedagei mede, dat van de nieuwaangekomen Javanen ruim 60 pCt. den worm herbergden, terwijl ik dit ook kon constateeren, en menigmaal ook eieren vond bij de Chineesche werklieden, die ons uit de Straits waren toegezonden. Na deze berichten zal het wel duidelijk zijn, dat het voorkomen van *anchylostomiasis* alhier al sinds jaren bekend is, ook aan den civiel-geneeskundigen dienst. Toch zegt een ministerieel stuk in 1903, dat den Minister (officieel) daarvan niets bekend is. Welke waarde hebben dan officieele rapporten in en over Indië? Papier- en inktfabrikanten hebben er het meeste voordeel van!

Hoogachtend,

Asahan, December 1903.

Dr. B. TROUW.

ZIEKTE EN DEGENERATIE.

Zeer Geachte Heer Redacteur!

Mag ik nog even toelichten, waarom ik blijf meenen, dat mijn bezwaren tegen de omschrijving van degeneratie als *morbus generis s. speciei* niet ongegrond zijn?

Allereerst de staart van de uitdrukking, waartegen ik mij zeker niet verzet zou hebben, indien zij alleen gebruikt was om aan te duiden, dat de degeneratie berust op een afwijking in de kenmerken der soort, wat ik, ik behoef